

ERDÉSZETI LAPOK

Az országos Erdészeti-Egyesület

K Ö Z L Ö N Y E.

Kilenczedik évfolyam.

III. füzet.

Március 1870.

Erdélyország erdeinek állapota.

Fiatal koromban, midőn még regényolvasásra is volt időm és kedvem, s midőn még hittem a mit a történelmi költő irt, Jósika szellemdús regényeit olvasva, megkapó vázlatai nyomán az erdélyországi rengeteg erdőkről oly eszményi képet alkotam magamnak, mely mint a nagyszerűség netovábbja, az erdő iránt már akkor fogékony lelkembe mélyen be véste magát. Midőn erdészszé lettem a kép mindig előttem állott s táplálá a vágyat ezen erdőket egyszer színről színre láthatni. Ha erdélyi szaktársakkal találkoztam, gyakran fagattam őket ez iránti kérdéseimmel, de a mit hallottam az nem volt alkalmas arra hogy eszményi képem élénkebb színekben tűnjék elő; sőt ellenkezőleg mindinkább torzképpé kezdett az, lelkem hasztalan küzdései ellenére is, válni. Még fokozottabb lett vágyam Erdélyország erdeit beutazni, s midőn erre egyszer alkalmam akadt, meg is tettem. Beutaztam Erdély legnagyobb részét különösen pedig a megyéket.

Ámbár már némiképp előkészítve arra, hogy Erdélyben igen elhanyagolt erdőgazdaságot találándok, még is meglepett ezen természeti viszonyainál fogva erdőnek való, aránylag kevés népességgel bíró, közlekedési eszközök hiányában szenvedő, nagyobbbszerű fafogyasztó ipart nélkülöző országban az erdőpusztítás azon nagyszerűsége s ennek lépten nyomon látható

káros következményei, melyekről helyes fogalmat leírás által nem, s csak is a helyszínén való észlelés által lehet szerezni.

Nem csak a fő, hanem a mellék völgyeknek különösen napos oldalai nagyobbbrészt már kopárok, melyek ha csak kisé meredekek, már terméketlenek is; mert a termőföldet róluk az eső rég lemosta, most pedig már onnan csak az elmálás folytán leváló homokot, kavicsot és követ hordja alá a völgy felé, hogy ott a termékeny földeket és réteket el borítsa s a folyókat és patakokat medrükből kiszorítva más irányba terelje, áradásokat okozzon s így tovább a völgyben fekvő termékeny földeket utakat hidakat sat. folytonosan károsítsa.

A kevésbé meredek erdőtlen, de legelőül használt hegyoldalakon az esőnek előbb érintett pusztító hatása ámbár ily rohamosan nem jelentkezik, mindazonáltal itt is a talaj termőképességének megsemmisítésében folytonosan működik. Nedves időben a felázott talajt a legelő marha felvágja, a laza talajt összetartó, a talaj hitványságánál fogva úgy is silány gyepréteget megsemmisíti; záporosók e sértett pontokat lassanként kimélyesztik, s eleinte igen kiesi, de évről évre feltartóztathatlanul nagyobbodó vizmosásokat képeznek. Ily vizmosásos, most már tökéletesen terméketlenné lett hegyoldaloknak száma és terjedelme már is igen nagy s még folytonosan évről évre szaporodik. Vizmosások képződése egyébaránt igen gyakran, különösen a hanyagul kezelt három nyomásos szántóföldeken is észlelhető.

Azon területek, melyek még erdőknek nevezhetők, kevés kivétellel devastálva vannak: rétek, legelők, ritkások szakítják meg lépten nyomon az edőösszefüggését; falopás, irtás, legeltetés, felgyújtás s a féktelenül és szabadon garázdálkodó erdőpusztítás minden kigondolható módjának nagyszerű hatása látható mindenütt. Tömérdek terület csak lerágot bokrokkal, itt ott egyes fákkal van ellátva s hogy ezek termőképessége még tönkre nem ment, az csak is annak köszönhető, hogy a törpélyek

koronáihoz hasonló összekuszált gyökérzete, a laza talajt összetartja s a lemosástól megóvjja.

A erdőpusztitástól egészen ment erdők száma, kivéven a szászföldet és némiképp a székelyföldet, valóban kevés; valamint kevés azon erdők száma is, hol rendes, észszerű, takarékos erdőgazdaságot lehet találni.

Ámbár Erdélyország területének fele valószínűleg föltétlen erdőtalaj, s ámbár még az ország területének mintegy negyedrészre úgy a hogy erdőnek neveztetik: mindazonáltal számos vidéken faszükségben szenvednek. A tüzi, de különösen az épületfa-árak nagyok; a mi egyébiránt nem annyira azt mutatja, mintha az ország tulajdon szükségletének fedezésére még fölösen elegendő fával nem bírna, hanem inkább azt, hogy az erdőüzlet fejlesztésére, — a rendelkezésre álló, távol- és faszükében lévő vidékeket érintő víziutak felhasználására, igen kevés történt.

Ezen, egy egész ország jólétének egyik lényeges tényezőjét megsemmisítő, az ország földmivelésének és iparának fejlődését akadályozó viszonyoknak okai a következők:

az urbéri viszonyból eredő, az erdőt rendkívül terhelő s ezek okszerű kezelését akadályozó erdei szolgálmányok; ezekkel összeköttetésben

az erdők értéktelensége s ügyszólván minden jövedelem hiánya; ebből folyólag pedig

az erdőknek tulajdonosaik által való elhanyagolása, ha pedig véletlenül vevő akad, az erdő anyagtökéjének elpazarlása;

a mezőgazdasági célokra alkalmas földek aránylag csekély kiterjedése;

a volt urbéreszek pásztori élete, az erdőt illetőleg communisticus hajlamai, erdőpusztitási szenvedélye, melyet a községeknek az erdő közt rendkívül szét-szórt fekvése mellett nehéz fékezni;

az igazságszolgáltatás és közigazgatás gyarló volta.

A felsorolt okok közül kétségkívül az erdőt terhelő szolgálmányok idézték leginkább elő azon fennebb röviden vázolt szomorú állapotot; századokon át pusztítván és irtván az erdőt; s ha a jogosultság örve alatt jelenleg végbemenő erdőpusztítást észleli az ember, csodálkoznia kell, hogy az ország erdészeti állapota nem rosszabb; a mi azonban valószínűleg abban leli megfejtését, hogy Erdélynek üde klimája és erőteljes ős tenyészete felett, az emberek és állatok pusztító munkája, végleg győzedelmeskedni még sem birt; s hogy 1848-ig az urbéresék a földesuraság bírósága alatt állván szolgálmányi jogukkal annyira vissza nem élhettek mint 1848 után, a midőn felszabadulva, de egyszersmind félre is vezetve azon reménnyel ámítottak, hogy a földesurak ereidit is tulajdonul nyerik.

Erdélyország erdeinek legnagyobb része a kinstár, valamint kisebb nagyobb volt földesurak birtokát képezte és még most is nagy részt képezi. Községi erdőkkel többnyire csak a városok birtak, melyek ezen vagyont, a mennyiben szolgálmánynyal terhelve nem volt, a mai napig épségben meg is védtek. A szolgálommentes erdők száma kevés volt. A szolgálmányok sokféle nemei közt legkárosabban hatott a legeltetési szolgálom. A többnyire szétszórtan fekvő hegyi urbéri községek minden háza egy pár juhát, de annál több kecskéit külön legelteti, még pedig mezei legelő hiányában az erdőn, hol minden egyes pásztor egész éven át erdőpusztítás által, a legelőnek szaporításán rendkívüli kitartással és nagy ügyességgel működik. Nyáron a mennyiben a fűlegelő az erdőn nem elegendő, a pásztorok a nagyobb fáknak ágait, a kisebb fákat pedig egészen levágják, melyeknek lombján elődik marhájuk; s hogy naponként fris takarmányuk legyen, e mütétet naponként folytatják. Ha a marha fűlegelőre talált, akkor a pásztor unalmát a közel álló fák meggyűrésével, meghántásával, alágyujtásával

val, s a fáknak minden kigondolható módon való sértésével és esonkításával igyekeznek elűzni. Téltre a volt urbéres, ha lehetne is, kevés takarmányt gyűjt, rétjei erdő közt, lakásától távol vannak, honnan a takarmányt, út és igásmarha hiányában, haza nem szállithatja; e takarmányt tehát a hely színén kell feléltetni; télen át sincs nyugta tehát az erdőnek, mert a szükön gyűjtött takarmány, hogy hamar el ne fogyjon, farügygyel s a fák legfiatalabb galyacskaival pótoltatik; a nyáj az erdőbe hajtatik, mely ha fiatal, annak fáit csoportonként levágatnak, ha pedig öregebb akkor csak koronája esonkittatik meg; a lehulló ágakon rágodik azután a juh és kecske. Az így télen nyáron halomra vágott fák, ha megszáradtak, a következő év száraz nyarán vagy őszén azután, ismét legeltetés alkalmával, alágyujtatnak; az így keletkezett heves tüzek nem csak a lekaszabolt foltokon semmisítik meg a fatenyészet minden maradékát, hanem az erdőnek száraz lombtakarójában bő táplálékot nyervén az erdőben minden felé elterjednek, utjokban a fák töveit megperzselik; a kéreg felpattogzik, a fa korhadásnak indul, tövében meggyengül, s egy pár év múlva egy alkalmi vihar halomra dönti a megégett erdőrészt. A szél-döntéseket ismét alágyujtani az illetők el nem mulasztják; s ez így megy folytonosan mint az áradat, évről évre az erdőnek ezer holdakra menő újabb újabb területét nyelvén el. Hogy az így évenként okozott kár tetemes lehet, már abból is következtethető, hogy majdnem annyi nyáj és pásztor van, a hány ház egy ilyen községben.

A volt urbéresek faizási joga, bár hasonlóképen igen káros, de aránylag a legeltetési szolgálat pusztító befolyásához képest még is csekélynek mondható, mert ámbár a volt urbéres nem ért a fával való takarékosághoz, fűtői sincsenek a szerént szerkesztve, lakása falain a szél is át fúj, a tél zordon, mindazon által inkább hideget tűr, mintsem hogy magát a fahordásban egy kissé megerőltesse. Tüzifa készletet téltre ritka

volt urbéres gyűjt, s ha a tél meglepi, sövény kerítését tüzeli fel, melyet tavasszal ismét megújít. Tetemesebb már ott a kár, hol a volt urbéreszek szolgálománya, épület és szerszámfára is kiterjed, hol azok zsindelt és deszkát készíthetnek s avval kereskednek; ily helyeken az erdő minden arra való fája meg van kóstolva, ott a levágott, de alkalmasnak nem talált törzsek, halomra vannak döntve, s az egész erdő csúful megritkítva.

S mit tesznek a volt földesurak erdeiknek ilyen nagyszerrű pusztításával szemben? nagyobbrészt, legalább már most, semmit; hiszen sok földesur jóformán azt sem tudná, hogy hol és mennyit bir, ha az adófizetés által eziránt némi tájékozást nem nyerne. De már azt, hogy erdőbirtoka, mely többnyire ősi lakától távol, a havasokon fekszik, mily állapotban van; azt kevés erdélyi nagybirtokos tudja; azt személyesen talán még nem is látta. Több ezer holdnyi területen, a hol már rendes gazdaságnak helye lenne, szakértő tiszték alkalmazásának hire sincs, ily erdőttestek őrzése, mert kezelésre még senki sem gondolt, egy két paraszt erdőpásztorra van bizva, kik havonként 5—8 ft. bért kapnak. Az erdő sokszor távoli fekvése, de méginkább a birtokosnak az erdőgazdaságban való avatlansága vagy közömbössége folytán semmit sem jövedelmez, s hogy így legalább belőle az adó kikerüljön, legelőül, vagy deszkának való tönkök- és zsindely készítésre, néhány forintért bérbe adják, s ezen néhány forintért azután legeltethetik, vágatják, pusztíthatják, égethetik az erdőt tetszésök szerint, az 5 forintos hű erdőpásztor egy második 5 forintért bizonyosan nem akadályozza azt. A mit a szolgálmánynyal terhelt erdőben a volt urbéreszek művelnek, a szolgálmánytól ment, vagy a volt urbéreszek kezeügyéből eső erdőkben, ugyan azt teszik a bérlők.

A hegyes vidéken szántóföldekben és rétekben nagy hiány lévén, a volt urbéreszek az urasági erdőben, a leirt módon irtott terek nekik tetsző részeit elfoglalják, néha oly meredek oldalakon is, hogy ott szántani lehetetlen; az elfoglalt terüle-

teket kapával feltörik s egy pár évig, a meddig a talaj televénytartalma birja vagy a míg a termő föld az eső által le nem mosatik, kukoricza, rozs vagy zab termelésre használják; s midőn már alig adja vissza a vető magot, akkor újabb helyet foglalnak az előbbit pedig magára hagyják, hogy egy pár év múlva kopár sziklává, vagy vizmosásos helylyé változzék; s így évről évre nagy területek tétetnek tökéletesen terméketlenné.

A birtokosok egyáltalában, de különösen azok, kik a leirt hártalan erdőpusztitást erdeikben látják, mint a kinestár s a magán birtokosok java, védtelenül magokra hagyva állanak; a közigazgatás nekik kevés oltalmat nyújt, s a birtokosok kárunkon okulva inkább pusztulni hagyják erdeiket, mint sem hogy hosszas és költséges perlekedés mellett ügyöket a törvény előtt is elveszítsék. Az 1849—1860-ki korszakban hiába panaszlott a földbirtokos volt jobbágyai ellen, kik szolgálmi jogukkal vissza élve, az urasági erdőt tulajdonokul tekintve, ezt pusztították; az akkori kormány idegen országokból került emberei nem tartották tanácsosnak a volt jobbágyokat azon hitöktől nyíltan megfosztani, hogy a nekik ígért erdő nem az övék; s így a panaszlott eseteket vagy nem tárgyalták, vagy addig huzták halasztották és forgatták, míg vagy az egész feledékenységre ment, vagy pedig a földesúr elutasított. A ki egyszer így járt, másodszor bizonyára nem panaszlott, s összetett kézzel várta a jobb jövőt. Meg kell vallani egyébaránt, hogy ezen időszakban mind ennek daczára az erdőpusztítás még sem üezett oly féktelenül mint 1860 óta midőn az erdő még kevesebb védelemben részesül, az igazságszolgáltatás oly állapotban van, hogy az 1849—60-ik viszonyokat vissza kívánják, a midőn igazságszolgáltatás tekintetében legalább némi rend uralkodott.

Meggyőződésem szerint a további erdőpusztitást gyökerében megszüntetni, és az eddigi pusztítás fölötte káros következményeit lehetőleg jóvá tenni, a következő intézkedések volnának alkalmasok:

Legégetőbb szükség az erdőt nem csak az urbéri, hanem bármely más viszonyból eredő szolgálmat alól fölmenti, ide számítván a compossesoratusi, és a bányászat számára fenntartott erdők felosztását is. A szolgálmat megváltása nélkül a legczélszerűbb törvények s ezeknek legszigorubb alkalmazása mellett sem lehet az erdőpusztitást meggátolni, sem pedig rendszeres erdőgazdaságot folytatni. De minthogy az eddigi tapasztalás szerint sok birtokos, akár hanyagságból, akár tudatlanságból, akár az ezen munkálatokkal járó kiadásoktól félelemből, az említett birtokviszonyok végleges rendezését jó szántából meg nem kezdi; szükséges volna törvény útján intézkedni, hogy ha bizonyos határ idő alatt az érdekelt felek a rendezési munkákat meg nem indítanak, ez hivatalból történjék és vitessék véghez.

Második sorban áll az erdőtörvény mely a közjólétre nézve fontos, föltétlen erdőtalajon álló erdőknek nem csak irtását, hanem pusztitását is meggátolja s mely czélszerűen intézkedik arról, hogy az ily természetű devastált, vagy már kopár területek rendeltetésöknek visszaadassanak. Gondoskodjék e törvény arról is, hogy a bejelentett erdei kihágások sat. a lehető leggyorsabban tárgyalassanak s haladék nélkül végrehajtsanak, mert tapasztalás szerint a gyors eljárás s az ezt nyomon követő büntetés szelidebb törvények mellett is sokkal jobb eredményekre vezet, mint a vontatva és nem erélyesen alkalmazott legszigorubb törvény.

A legjobb törvény is, lelkiösmeretes, ügybuzgó, erélyes, igazságos s a legélenkebb kötelességérettől áthatott végrehajtó közegek nélkül, csak írott malaszt marad. A közigazgatás szervezése tehát a harmadik fontos teendő, mig ez meg nem történik addig az erdélyi erdőszereti viszonyok javítására teendő minden intézkedés, csak sikertelen kísérlet marad.

A czélszerű erdőtörvény védelme alatt, a közlekedési eszközök szaporodása mellett, kivált ha az épülő vasutak ársza-

bályai a fának szállítását is lehetővé teszik, Erdélyországnak a szolgalmányok terhe alól fölszabadított erdei kétséget sem szenved hogy még egykor fel fognak virágozni, s a nemzeti vagyon legfőbb kincsét képezendik.

Végül még egy közigazgatási teendőről kell megemlékez-nem, mely nem csak az erdők sikeres megvédése, hanem főképen közrendészeti és népnevelési tekintetben fölötte fontos és szükséges volna. Említettem hogy az erdélyi megyék hegyes erdős vidékein fekvő volt urbéres községek nagyobb része házanként nagy területen szétszórva fekszenek, úgy hogy egyik ház a másiktól negyed órányi távolságra is esik. Világos hogy ily helyeken sem községi rendes igazgatás, sem népnevelés nem létesülhet, a közrendészet pedig eredménnyel nem gyakorolható. Ha ez jövőre is így marad, akkor a nép mint eddig tudatlanságban fog felnőni, a tulajdon iránti tiszteletet nem fogja ismerni, munkára, szorgalomra nem fog ösztönöztetni, s életét henyéléssel töltve mindig hajlandó lesz élet szükségleteit mások vagyonából lehetőleg kielégíteni, s hogy e tekintetben leginkább a közeli erdők szenvednének legtöbb kárt, az kétség kívül áll. Nézetem szerint aként lehetne segíteni, ha az erdei szolgalmak megváltása céljából eszközlendő urbéri rendezés alkalmával a szétszórva fekvő telkek commassáltatnának, s a mennyiben a lakosok szegényebbjei házuknak áthordását és fellállítását vagy ujaknak építését meg nem bírják, országos segítségben vagy esetleg ocsó kölcsönben részesíttetnének. Nem tartom magamat hivatottnak, sem e lap terét alkalmasnak arra, hogy ez ügyet részleteiben kifejtsem; talán akad valaki olvasóink közt, ki ez eszmét figyelmére méltatja.

Mérei.